

גליון נושא: 'דין לחמניות מזונות'

בס"ד, יום ג' לפרשת מטות, כ' תמוז תשע"ו.
 דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות מסכת פסחים דף לז:
 לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'
 לע"נ הרב החסיד רבי חנינא בן יהודה אריה זצ"ל.
 ולע"נ האשה החשובה מרת חיה שבע בת רבקה ע"ה.
 להצלחת התורם ובני ביתו שליט"א, יתברכו ממקור הברכות בבריות גופא ונהורא מעליא.

היסוד של התוס' והמאירי

מבואר בגמ' (פסחים דף לז.) הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאו באילפס חייבין בחמה פטורין ובתנור לכו"ע חייב. מבואר דמה שנילוש בדבש אינו פטורין מחלה.

וכתבו התוס' (פסחים דף לז: ד"ה דכו"ע) בשם ר"ת שבעצם חלה וברכת 'המוציא' תלויים זה בזה, חוץ ממקום שנשתנה הדין. ויש כמה סוגי מאכלים ובכל אחד דינו שונה כלשון התוס' - ועל לפנצול"י ופניטלטל"י מברך 'מזונות' ולא 'המוציא', ועל גלטונ"י וירבל"י מברך המוציא. והדין באופלטק"י שמברך מזונות כי אין עליהם תוריתא דנהמא. ועל גרימזל"י מברך מזונות ולא המוציא.

וכן כתב להדיא המאירי (פסחים דף לז) דחייב חלה וברכת 'המוציא' עם טעינת נטילת ידים וברכת המזון דין אחד להם, מה שנקרא לחם לזה נקרא לחם לחברתה, וההפך להפך. אלא שלקצת דברים צריך לענין 'המוציא' קביעות סעודה.

1. גדר הדברים

זה ברור שעיסה עבה הנלושה במי פירות, הוא בגדר לחם לענין חיוב חלה, וביסודו היה צריך לברך עליו 'המוציא', אך בכמה תנאים היא יוצאת מגדר לחם לענין ברכת 'המוציא'. 1. אם נאכלת כעין מיני מתיקה. 2. טעם המתיקות עיקר, וטעם העיסה טפל. 3. תלוי בקביעות סעודה, כמפורש בתוס' (ברכות דף לח. ד"ה מר זוטרא) לגבי ניל"ש.

עוד מבואר בגמ' (פסחים דף לה:), לשה במי פירות אין מחמיצין, ויוצא בה ידי חובתו בפסח. ותמה המגן אברהם (קסח ס"ק טז) הרי משמעות הגמ' (ברכות לז) והרמב"ם שאם מקרי לחם לענין מצה, נחשב לחם גם לענין המוציא, ועיין שם שיישב שאלה זו בכמה אופנים.

2. דין 'לחמניות מזונות'

כיום מצוי מאוד 'לחמניות מזונות', במשך הזמן בעלי המאפיות הבחינו בפוטנציאל השיווקי האדיר, להיות שבע בלי נטילת ידים וברכת המזון, והם הגבירו את שיווק ה'לחמניות מזונות', שהוא מצרך מבוקש, כאשר רבים קובעים ארוחת בוקר על 'לחמניות מזונות'. כיום אפשר לקנות 'לחמניות מזונות' בכל חנות לממכר מזון, בכל קיוסק מצוי בריכוזים החרדים מכינים בכל יום 'כריכים מזונות', במגוון טעמים (סלט ביצים, חביתה עם ירקות, טונה, נקניק, ועוד). במטוסים מגישים לחרדים יחד עם ה'מנה' 'לחמניות מזונות' בהכשר הבד"ץ.

ומי מדבר על ה'שמחות', שה'לחמניות מזונות' נהפכו לחלק מסעודת בר-מצוה, אירוסין, וחתונה, שם כולם נפגשים עם ה'לחמניות מזונות', גם יהודים מדקדקים במצוות שלא קונים אוכל בקיוסק, ולא יצאו לחו"ל במטוס, ואוכלים את הלחמניה לבד או עם סלטים למיניהם ואז מלבד עצם קביעות הסעודה שאוכלים אותן כתחליף לארוחת ערב ברוב המקרים מי שאוכל מסתכן באכילת שיעור ד' ביצים המחייב ברכת המזון כשהסלטים מצטרפים לשיעור.

פנינים

הפולמוס ב'ישיבת מיר' ירושלים

לפני למעלה מ-16 שנה, התעורר עולם התורה לרגישות הנושא, עקב הוראת הגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל, כפי ששמע מפיו הג"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א, בעל מחבר הספר הפופלארי 'זאת הברכה', כאחד מלומדי ישיבת מיר, כתב על כך מודעה מיוחדת שפורסמה על הלוח של ישיבת מיר ירושלים, ונצטט בזאת את החלק הרלוונטי מאותה מודעה.

בס"ד ב' שבט תש"ס, על דרך זה הורה לי (היום) מרן הרב אלישיב שליט"א - שיש לבטל לגמרי את המנהג שאוכלים "לחמניות מזונות" וממלאים אותן כנ"ל, ומברכים עליהם בורא מיני מזונות, אלא יש להחליפם בלחמניות שברכתם המוציא.

ונראה לעניות דעתי לנהוג כהוראת מרן (שליט"א) זצ"ל, שדינו של לחמניה ממולאה במיני מאכלים, כמו שמוכרים בחנות על יד הישיבה - דינו כספק המוציא, כיון שהשיעור המדויק לברך המוציא אינו ברור, ויש בזה חילוקי דיעות, עכ"ל.

וכן קבע בשיעורו הג"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א (שם השיעור ב'קול הלשון' - פת הבאה בכיסונים ופיצה) שכיון שיש בזה מחלוקת הפוסקים, ולדעת הרבה פוסקים ברכת 'לחמניות מזונות' ברכתו 'המוציא', אף שהמיקל יש לו על מי לסמוך, מכל מקום למעשה יש להחמיר בזה ולאכלו רק תוך הסעודה.

כעין זה כתב הג"ר מיכאל פרץ שליט"א (בספרו אוצר הברכות עמוד צז, ובספרו אהלי שם סימן נ') שהגרי"ש אלישיב זצ"ל התבטא, מן הראוי להמנע מלאפות לחמניות מזונות, ולהנהיג פת גמור שהוא לכתחילה לכל הדעות.

בעקבות הפולמוס שהתעורר בישיבת מיר, שלח מר יצחק ברסקה ז"ל בעל 'הקיוסק' בסמיכות לישיבת מיר, שליח מיוחד לברר את דעתו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל. סוף דבר הורה לו הגרי"ש, שיש מקום להקל אם אוכלים לחמניה אחת בארעי בעמידה, ואין צריך לברך על זה ברכת המזון שאין זה קביעות סעודה (באותה תקופה לא היו כסאות ב'קיוסק').

ושמעתי ממר שמעון כהן נ"י (בעל הקיוסק של 'ברסקה' כיום) שבדק ומצא שלחמניה ממוצעת שאברכים ובחורים אוכלים לארוחת בוקר נע בין 90 גרם עד 110 גרם. עם המילוי זה נע בין 190 עד 210 גרם, כלומר המילוי של חביתה עם ירקות וכדומה הוא בערך 100 גרם (א.ב.).

יש להחמיר: למעשה כותב הג"ר ישראל פינחס באדנער שליט"א (בספרו 'כזית השלם' כזית השלם עמוד 197), בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שלכתחילה נכון שלא לאכול לחמניות מזונות כשמברך עליהם מזונות, כיון שטעמם וצורתם דומים ללחם. אכן מעיקר הדין יכול לסמוך על פסקו של המהרש"ם לברך על לחמים אלו 'מזונות'. ❖

אכן מה שמצוי באירועים מכובדים, שבנוסף לעיקר הסעודה, המלצרים מגישים לחמניות מתוקות קטנות ביותר ממולאות (טונה, ממרח, וכדומה), זה ממש ממתק ולא עשוי לשביעה, כי אם לקינוח ולטעם טוב (ש.ב.ש.).

3. מה מברכים על 'לחמניות מזונות' ?

צדדי הנדון: ויש לדון מה דין לחמניות אלו, ומתחילה יש לחלק את הנדון לשנים: א. מה בכלל הברכה על 'לחמניות מזונות' האם 'המוציא' או 'מזונות'. ב. לפי הצד שברכתו 'מזונות' עד איזה שיעור אפשר לאכול ולא להתחייב בברכת המזון ואיזה מאכלים מצטרפים לשיעור זה.

והנה מבואר בשו"ע (קסח סעיף ז'), על עיסה שעירב בה דבש או מי פירות, וטעם תערובת המי פירות ניכר בעיסה, מברכים 'בורא מיני מזונות'. וכתב הרמ"א, דוקא כשיש בהם הרבה דבש. וביאר המשנ"ב (ס"ק לג) שלפי דעת הרמ"א צריך שיהיה הרוב מהן ומיעוט מים, שעי"ז נרגש מהם הטעם הרבה מאוד וכו'. אמנם לדעת המהרש"ם (דעת תורה שם סעיף ז', לרבי שלום מרדכי הכהן מברעז'ן זצ"ל לפני כשמונים שנה) אם נילוש ברוב מי פירות, גם אם אין הטעם מורגש, מברכים עליו 'מזונות'.

כעת יש לדון ב'לחמניות מזונות' המצויים בזמננו האם זה נחשב שניכר טעם המתקנות, עוד יש לדון אם אין ניכר טעם המתקנות האם אפשר לסמוך על שיטת המהרש"ם, או שחייבים לנהוג כהכרעת המשנ"ב.

4. ודאי 'המוציא' !!!!

מכשול לרבים: בשנים האחרונות בגלל התפוצה הרחבה והעובדה שמגישים את ה'לחמניות מזונות' למזון ולשובע במקום לחם, הנושא עלה לדיון בכמה בתי ההוראה בארה"ק, אחד מגדולי הפוסקים בדורנו הגרמ"ש קליין שליט"א נשא ונתן בנושא עם פוסקי הדור, כשבסופו של דבר הוציא לאור קונטרס מיוחד (לחמניות מזונות תשרי תשס"ג, וכן בקובץ מבית לוי ח"ז עמ' קי"ט) הובהר והוברר דעתו שלמעשה ברכת לחמניות אלו המוציא וברהמ"ז וטעונים נט"י בברכה מארבע טעמים עיקרים וכל טעם כדאי לעצמו: 1. כי זה לא מספיק מתוק, 2. הוי מין מאכל שעשוי לשובע וברכתו המוציא. 3. בדרך כלל קובעים עליו סעודה, וגם פת הבאה בכיסנים אם קובעים סעודה מברך המוציא. 4. מצטרף לזה עוד מאכלים העשויים לשובע.

ולכן הרוצה לאוכלם עליו לאוכלם בתוך הסעודה. ואם בכל אופן חפץ לאכלם מברך על כך 'המוציא'. והוסיף שיש בזה מכשול לציבור כשאוכלים אותו ומברכים מזונות. ויש שם בריש הקונטרס מכתב הסכמה נלהב של הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א. וכן קבע הג"ר יהודה אריה דינר שליט"א בשיעורו שצריך לברך 'המוציא', על מה שנקרא בלשון העם 'לחמניות מזונות' (ב.ו.). ושמעתי בשם הגר"נ קופשיץ שליט"א, שמתנגד מאוד להדפסת הכיתוב 'מזונות' על לחמניות אלו, ושמעתי בשם הרה"ר לצרפת שליט"א, שאינו מאשר לרשום מזונות, שיש בזה משמעות חד משמעית שברכתו ודאי מזונות אלא דורש שיהא כתוב - נילוש במי פירות. שאז המשמעות שעל כל אחד לבד לעשות שאלת חכם מה לברך (א.ק.).

גדולי ישראל: ב'מוסף שבת קודש - יתד נאמן' (גליון 16 עש"ק פרשת וארא תשס"ג עמוד 14) התפרסמה כתבה המציגה את עמדתם הברורה של חלק ניכר מגדולי ישראל שצריך לברך על זה 'המוציא'; הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"ז עמוד קנ"ט, אולם בשבט הלוי שהנוהגים כן אין בידינו למחות בידם), הגרמ"ש קליין שליט"א, והגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני ברכות ס"ק ב' עמוד קנ"א), לדעתם יש להציל רבים מהמכשול שיש ב'לחמניות מזונות', ואם אוכלים שיעור קביעות סעודה ודאי מברך המוציא וגם כשאוכל מעט מסתבר שצריך לברך על זה 'המוציא'. והשבט הלוי העיד שהיה באמריקה וראה לחם לכל דבר פרוס וכתוב על השקית שזה 'מזונות'. במאמר שם הובא שגם הגרי"ש אלישיב זצ"ל סובר קרוב לדעתם, אולם אינו מורה למעשה לברך על זה 'המוציא' כי דבר זה אינו ברור, ולכן יש לאכלו רק בתוך הסעודה.

המאמר נכתב ע"י הרב א. חפץ, בליבון ובירור הג"ר אריאל בוקוולד שליט"א מבני ברק ראש כולל תפארת ישראל, הג"ר אברהם אביעזרי שליט"א והג"ר בצלאל גלינסקי שליט"א ראש כולל באר יצחק, והג"ר יצחק דרזי שליט"א מחבר ספר שבות יצחק.

גדולי חו"ל: וכן דעת הג"ר ישראל בלסקי זצ"ל (שלחן הלוי פרק ג' אות ג' ס"ק א', מסורה ח"א עמ' כ"ט) "לחמניות המצויות שנלושו במיץ תפוחים ויש שרצו לומר שברכתן מזונות, אין להם על מה שיסמוכו. ואין ספק שברכתם המוציא וחייבים בנטילת ידים ככל פת גמורה. ובפרט בארוחות המחולקות באווירונים שבוודאי יש לברך עליהם המוציא. רק אם ימצאו לחמניות שנלושו במי פירות (מיץ תפוחים וכיו"ב) שאינם מדוללים במים כלל ואוכל ממנו מעט אז ברכתו מזונות. וכן דעת הג"ר גבריאל קרויס שליט"א ראב"ד ק"ק מנצ'סטר (מקור הברכה עמוד קנו), והג"ר אברהם

הכהן זיליבגער שליט"א רב ביהמ"ד החדש במנצ'סטר (מקור הברכה עמוד קנו), דכיון שבדרך כלל קובעים עליו סעודה ברכתו המוציא, ואין מועיל מה שאדם פרטי החליט שלא לקבוע סעודה, דבטלה דעתו אצל כל אדם. ושמעתי להביא ראיה לזה שהרי אין כזה מושג שאדם לוקח 'רוגלה' או בורקס ומורח עליו חומס או ממרח אחר, ובהכרח שזה תחליף ללחם, ולא בתור ממתק (י.מ.ז.).

ועיין בספר **יצחק ירנן** (ח"ו סי' י') "הכלל העולה מכל האמור: לחמניות מתוקות שלשים אותם עם סוכר או מי פירות שרגילים לאכול בסעודות כמו נישואין ובר-מצוה ועוד, נחשבים ללחם גמור ומברכים עליהם המוציא וברכת המזון. ללא כל ספק. ומי שמברך עליהם בורא מיני מזונות יש להסביר להם שבין אם קובעים עליהם סעודה ובין אם לא קובעים, דינם כלחם גמור, ומברכים עליהם המוציא".

וכן כתב בספר **אור יצחק** (ח"ב א"ח סי' ס"ו) "ומקילים בכל הענין הזה, והוא רק מחמת עצלות וכדומה, שמתעצלים ליטול ידים וגם לומר ברכת המזון באורך". וכן נוקט בספר **מגילת ספר** (עמוד מח) מה שקורים אותם 'לחמניות מזונות', באמת באים למזון ולשובע לא לקינוח ולמתיקה, ואוכלים אותם בסעודה כדרך שאוכלים פת גמורה וכל שומר נפשו ירחק מלברך עליהם מזונות, דמלבד מה שנתבאר שלדעת המג"א והמשנ"ב טעונים נטילת ידים וברכתן המוציא וברכת המזון הואיל ובאים למזון ולשובע, יש בזה צדדים נוספים לברך המוציא אף לדעת הט"ז, שהרי טעם המי פירות אינו מורגש בהם כל כך.

5. קונטרס 'בית הלחמי'

מברך 'המוציא': והנה הג"ר משה לייב לוי שליט"א בעל מחבר ספר 'בית מלא' כתב בזה דברים נלהבים בקונטרס מיוחד 'בית הלחמי' (בית שמש תשרי תש"ע), שמצוה לפרסם ולעורר את הקהל הקדוש שצריך לברך 'המוציא' על מה שנקרא בלשון העם 'לחמניות מזונות', והוסיף שגם לדעת המקילים לברך 'מזונות' יש לחלק בין סוגי הלחמניות מזונות; יש קטנים ממש, שמתוקים מאוד ואין עשויים לקביעות סעודה ואפשר לברך 'מזונות' כיון שזה לתענוג, (בפרט כאשר אוכלם ללא קשר למנה העיקרית של האירוע - ש.ח.). אבל לחמניות מזונות הקלועות שעשויים לקביעות סעודה בתורת שביעה, ודאי ברכתו 'המוציא'. ויובא בזאת תמצית דבריו.

כך מדויק בלשון רש"י (ברכות מ"א:) "דמתוך שנותנין תבלין הרבה ואגוזים ושקדים מאכלה מועט", והמציאות הוא שלחמניות אלו אין מאכלם מועט. וכן מבואר בלשון הרשב"א (בחידושיו ברכות מא:) וז"ל: ופרפרת דקתני במתני' לאו היינו בשר ודגים אלא פת הבאה בכיסנין' וכיוצא בהן שבאין לקנוח סעודה ולהנאת עצמן ולא להשביע וכו'. והרי לחמניות אלו כן באים לשובע ולא לתענוג וקינוח, ומאכלה מרובה ואין מאכלה מועט.

ומוסיף עוד טענה, הרי עיקר טעם המכשירים הוא מכח דברי המהרש"ם, שסגי ברוב מי פירות גם כשאין הטעם מורגש. אולם הרי גדולי פוסקי זמנינו שליט"א [ה"ה מרן הגר"ש הלוי ואזנר זל"ה ובית דינו, הגר"נ קרליץ שליט"א, הגר"מ שטרנבוך שליט"א, הגר"ד פיינשטיין שליט"א, הגר"מ ש קליין שליט"א ועוד, וכאשר הובאו דבריהם בתוך הקונטרס בשער הראשון – דברי סופרים, יעו"ש] לא נקטו סברת מהרש"ם לדינא. ועוד שהמהרש"ם הוא שיטה יחידאה נגד דעת הד"מ, והשל"ה, הט"ז, המג"א, הדעה"ח, והגר"ז, המאמ"ר, הבית אפרים, והמשנ"ב, שביארו שהרמ"א לא בא להקל אלא להחמיר, שלא מספיק מה שניכר מתיקות אלא צריך גם שיהא רוב מי פירות, אולם אם לא מרגיש מי פירות ודאי שאינו מברך מזונות.

קביעות סעודה: על כן, ראוי להעמיד הדברים על אמיתותם, דעל אלו הלחמניות יש ליטול נטילה גמורה כדין בברכת על נטילת ידים, ולברך עליהם בתחילה המוציא לחם מן הארץ, ולאחריהם ברכת המזון. ומסתבר דאף המהרש"ם עצמו לא כיון על אופן שכזה לברך בורא מיני מזונות ומעין ג', ומה שטענו דאין דרך לכבד בהם לסעודה המציאות כהיום אינו כן וראיתי אפילו באיזה חתונה שכבדו בזה לסעודה (ד.א.ש.).

מתיקות ניכרת: ואין הכי נמי כפי שנוכחתי לראות בלחמניות מבתי מאפה מסויימים, טעם המתיקות מורגש מאד, בזה יש לומר דמצד מתיקותם ראוי באמת להיות ברכתו מזונות לכו"ע, ואין

צריך לזה חידושו של המהרש"ם, ובעל פה סייג את דבריו עוד, שאם אכן המשגיחים בודקים את המציאות בכל סוגי הלחמניות מזונות, שיהא 'מתיקות ניכרת מאוד' בלחמניות, על זה אין את הטענה הזו. אולם הדגיש שעדיין הטענה העיקרית במקומה עומדת, דלחמניות מזונות עשויים לשובע ולא לקינוח ומתיקה, ולכן ברכתם המוציא גם כשניכר המתיקות.

ודאי מי שאוכל כשיעור קביעות סעודה ברור שצריך ברכת המזון ומצטרף לכך גם כל המאכלים, ומוסיף שאפילו פחות מכשיעור יותר נראה להלכה כדעת השבט הלוי וסיעתו שצריך לברך על זה 'המוציא' אולם זה ודאי אין מקום להקל לאכול הרבה.

מעשה שהיה: ומדגיש - בדידי הוי עובדא, שהצעת ל'פני צורבא דרבנן' ני"ו, באמצע הסעודה ב' חלקים של לחמניות, האחת של פת רגיל והאחת שנמכרים בחנות כברכתו מזונות, ובקשתי הימנו להבחין איזה ברכתו המוציא ואיזהו ברכתו מזונות, ואכל משניהם ואמר על האחד שברכתו המוציא ועל השני ברכתו מזונות אבל כיון את ההיפך... כי על זה שברכתו המוציא אמר שהוא מתוק, וזה שברכתו מזונות אמר שברכתו המוציא... הרי להדיא שאין ניכר טעם המתיקות.

ל"ג בעומר במירון: ומספר שם, חזיתי באתרא קדישא מירון בל"ג בעומר יומא דהילולא התנא האלוקי רשב"י זיע"א, באחד מבעלי הכנסת אורחים שהכין סעודות היום לאלפי העולים מירונה, ובסעודת הבוקר היה שם סעודה שלימה לכלל האורחים, הכולל ביצים מטוגנות גבינה וחלב וכו', וגם 'לחמניות מזונות' עמדו לצידם של אלו, ועתה שאלת השאלות עולה מאיליה: האם על סעודה דשינה למהדרין שכזה ניתן לאכול בלא נטילת ידים וברכת המזון??? ומה בין זה לכל ארוחת בוקר, וכי באמת פיסת נייר קטנה יכולה לשנות מציאותם של דברים. וברור שכל האוכלים בציון הרשב"י, כאשר מחולקים אלפי 'לחמניות מזונות' בבוקר, צריכים לברך על זה ברכת המזון. ואדרבא לתענוג ומתיקה לא ראיתי אותם נאכלים, כי לא מצאתי בשמחות שיש שם בר עם מיני מתיקה, שיהיה שם לחמניות מזונות.

פרנסה: ומסיים, אולי אלו הקובעים סעודה על מזונות, רוצים לחסוך את הזמן של נטילת ידים וברכת המזון, בגלל המושג 'זמן זה כסף' (time is money), אולם באמת מבואר בחז"ל דנטילת ידים מביא עשירות, כדאמר רב חסדא אנא משאי חופני ויהבו לי מלא חופני טיבותא. עוד מצינו בספר החינוך (מצוה ת"ל), הובא במשנ"ב (סי' קפ"ה סק"א), דכל הזהיר בברכת המזון, מזונותיו מצויות לו בכבוד. עד כאן 'דבר הקונטרס - בית הלחמי'.

6. ודאי 'מזונות'

מנהג ירושלים: הנה דעת הגרש"ז **אורבאך** זצ"ל (כזית השלם עמוד 197), שמאחר שנילוש ברוב מי פירות מברכים עליהם 'מזונות' ואין לברך עליהם המוציא, דמסתמא מרגיש טעם המי פירות, ושכן **המנהג בירושלים** לברך 'מזונות' על לחמים כאלו. ואין דרך במקומות אלו לקבוע סעודה עליהן, ואין הכי נמי במקום שדרך לקבוע סעודה עליהן צריך לברך 'המוציא'.

כוס קפה ועוגה: והוסיף הגרש"ז (כזית השלם עמוד 192), וכן דעת כמה מגדולי ישראל (המובאים בספר 'וזאת הברכה' בירורי הלכה) במקום שאין דרך לקבוע עליהן, גם מי שדעתו לקבוע סעודה על לחם כזה, (למשל שיושב לאכול בייגל אחד, או רוגלה, עם כוס קפה לארוחת בוקר) אם אוכל פחות מכשיעור סעודה שהוא פחות מד' ביצים, אין שום חשש ומברך רק 'מזונות' ועל המחיה.

אולם התנה הגרש"ז, שכל זה דוקא בנילוש במיץ של מי פירות ממש, ולא במיץ שעשו מתרכיז (משוחזר), שכן המים המעורבים עם התרכיז אינם נחשבים חלק מן המיץ, והוה עיסה הנילוש ברוב מים שברכתו 'המוציא' לכו"ע אם טעמו וצורתו כפת, וכן כתב **במנחת שלמה** (סימן ד') לגבי מיץ ענבים משוחזר, שאין מברכים עליו בורא פרי הגפן, ואין מקדשים עליו בשבת. (ועיין מנחת יצחק חלק ט' סימן יז, ועיין בספר 'ותן ברכה' פרק כז והערות 34-35).

וכן דעת הג"ר **אשר ויס שליט"א** (שו"ת מנחת אשר חלק שני סימן כג) שברכת הלחמניות הללו הם 'מזונות' ללא שום פקפוק. ויש שהוסיפו להוכיח כן, שהרי כתב **המשנ"ב** (ס"ק לג) בעינן שהיה הרוב מהן, ומיעוט מים, שעל ידי זה נרגש מהם הטעם הרבה מאוד. גדר הדבר מובא (בספר ארחות רבינו ח"א עמוד עט) בשם **החזו"א** שאין צריך שתהיה העיסה עשויה דוקא מרוב שמן ודבש, אלא

מנהג ישראל תורה

שיעור אכילה

קמח עצמו: הנה החזו"א מחדש דשיעור ד' ביצים מתיחס לקמח בפני עצמו ואילו התבלינים לא מצטרפים, [ועיין במשנ"ב (סימן קסח סוף ס"ק מח) שכתב ליישב מנהג העולם שמצרפין התבלין, ומסיים שלכתחילה צריך שיהא כזית בהדגן בלבד]. וזה בצירוף מה שמעיקר הדין ההלכה כדעת הגר"א דצריך שיעור קביעת סעודה של שחרית וערבית. והוסיף הביאור הלכה שאם הוא זקן או חולה ושבוע משיעור פחות מד' ביצים, כיון דהדרך כן בזקן וחולה יברך 'המוציא' ובהמ"ז. [ויש לדון מה הדין אם שבוע בגלל שאכל מקודם דברים אחרים]. וא"כ יש בזה עוד צירוף להקל כלפי מה שאוכלים הרבה בשמחות.

כמה גרמים מותר לאכול

וכתב הגר"ר שמחה רבינוביץ שליט"א בספרו פסקי תשובות (סימן קסח), הנה, ידוע פלוגתת הפוסקים אם מחשבים השיעורים דכזית וכביצה לפי משקל או לפי נפח, ומסקנת הדברים דגדולי הדורות האשכנזים היו מורים לשער לפי נפח והספרדים לפי משקל, ולענין ברכת מזונות או 'המוציא' תלוי בשיעור שביעה וקביעות סעודה, ואין אדם שבוע מכיסי אויר והחרירים, לכן אפשר לשער לאחר מיעוץ כל החללים היטב, וכשממעכים היטב אין הבדל של יותר מכמה גרם בין שיעור הנפח למשקל (וע"ע בכל זה בספר 'וזאת הברכה' בירורים אות ט').

ושיעור 200 גרם הוא לפי שיטות הפוסקים שהביצים לא נתקטנו ושיעור ביצה בין 50 ל - 57.6, סמ"ק, ולדיעות שהביצים נתקטנו שיעור ביצה הוא 100 סמ"ק, ובנידו"ד מחמירין ומשערינן לפי שיעור הביצה הקטן, אך עכ"פ כאמור ניתן להקל על המדידות ולשער בשיעור של 230 גרם ולא לפי סמ"ק (נפח), וכן כתבו כמה מלקטים בשם כמה מגדולי דורנו.

אמנם בספר שונה הלכות (סעיף ז') כתב בשם ספר שיעורין של תורה שיש לשער לפי 200 סמ"ק, ונותן עצה לשער בכוס שתיה רגיל שעונה לנפח הנ"ל. וכגון: רוגעלעך, משקל אחד מהם 25 גרם (שיעור קביעות סעודה - 9 - 8 רוגעלעך).

ואלו המחמירים לחשב בשיעור של ג' ביצים (172 גרם), יש בזה כ - 6 ומחצה רוגעלעך משקל ביסקויט רגיל 10 - 7 גרם (קביעות סעודה - לא פחות מ - 20 ביסקויטים ולא יותר מ - 32, וכמו"כ יש להוסיף שמשקל שני 'לחמניות מזונות' רגילות אפילו בצירוף פרוסות הירקות והביצה וכדו' שמכניסים בו כשעושים סנדויץ מגיע בדרך כלל לערך 210 - 180 גרם. עכ"ד הפסקי תשובות.

ושמעתי להקשות על זה, שהרי החזו"א כתב את השיעורים שלו רק לחומרא ולא לקולא? ואולי הוי כעין 'ספק ספיקא', וצ"ב. ❖

די במה שיהיה בעיסה טעם של מזונות שבני אדם מתענגים עליהם, ואוכלים אותם למתיקה. ולשיטה זו גם לחמניות מזונות הוא בכלל זה.

וכן דעת הגר"ר אליעזר פולק שליט"א 'ראש כולל נדבורנה' בירושלים, שהוציא לאור ספר מיוחד על ענין זה 'פרי אליעזר' (ירושלים תשע"א), בו האריך להוכיח שודאי ברכתו 'מזונות', וכתב שם שהיה אצל הגר"ר משה שאול קליין שליט"א לבקש הסכמה לספרו, אולם הגרמ"ש לא הסכים לכתוב לו הסכמה שהרי הוא מגדולי החמירים בענין וחולק עליו בדין, ועיין שם שהכניס לספר כל המשא ומתן שהיה לו עם הגר"ר משה שאול שליט"א.

בהכשר הרב לנדא: כידוע הגרמי"ל לנדא שליט"א, בהכשרו בעיר 'בני ברק' מעניק הכשר ל'לחמניות מזונות' בכל המאפיות בבני ברק, וכתב על כך תשובה ארוכה (מופיע בספר 'שערי מישור' חלק ג' סימן ז' עמוד לו), להצדיק ולבאר מנהג זה. גם חתנו הג"ר יוסף יצחק בלינוב שליט"א כתב על כך בארוכה בספרו **שו"ת שערי מישור** (חלק ג' סימן ט' עמוד מב, סימן יב עמוד סח, ועיין עוד בקובץ 'פעמי יעקב'), ואף הוציא לאור **קונטרס מיוחד**, לברר הדין שמברך עליו מזונות. ומספר שחקר ודרש אצל כל המאפיות בבני ברק, כמה היקף המכירות באחוזים של לחמניות מזונות לעומת לחמניות המוציא, והתברר לו שזה פחות מ-3%. [ואל תשיבני ש'לחמניות המוציא' יותר זול מ'לחמניות מזונות', כי הרי יש סוגי 'לחמניות המוציא' שעולים אותו מחיר]. עוד הוא טוען שמכך שהילדים מאוד רוצים 'לחמניות מזונות', רואים שזה ממתק, ולא מאכל רגיל שבדרך כלל הילדים לא חפצים לאכול.

אחוזים: יש שהשיבו על טענה זו, שרק בעיר התורה 'בני ברק' מכירת ה'לחמניות מזונות' מועטת כל כך, בגלל שזה ציבור של בני תורה, המצייתים להוראה הברורה של כמה מגדולי בני ברק - הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א, והגרמ"ש קליין שליט"א, שברכתו 'המוציא', אולם בשאר המקומות המכירות גבוהות פי כמה.

7. דעת המכריעים

והנה דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ותן ברכה פרק כ"ז הע' מ"ב, קונ' בית הלחמי עמ' א' הע' ב', אשרי האיש ח"א פרק ל"ו אות מ"ב) – **"נכון שלא לאכול 'לחמניות מזונות' שטעמם וצורתם דומים ללחם, אכן מעיקר הדין יכול לסמוך על פסקו של המהרש"ם לברך על לחמים אלו בומ"מ"**.

והוסיפו בשמו ('וזאת הברכה' עמ' י"ט אות ג' [עמ' י"ט], עמ' שפ"ו, קונ' בית הלחמי עמ' א', שבות יצחק ח"ד עמ' י"ח) – **"לחמניות כאלו שרגילים לאכולן למזון ולשובע יש לחשוש מלברך עליהן בורא מיני מזונות - גם כשאוכל מהם דבר מועט"**. ושמעתי מהגר"פ דיסין שליט"א שעיקר טענת הגרי"ש היה על כך שעושים את זה במתיקות מועטת, כדי שיוכלו לאכול את זה עם סלטים ונמצא אם כן שזה ממש תוריתא דנהמא.

ודעת הגר"ח קניבסקי שליט"א (גם אני אודך על עניינים שונים ח"ג אות ס"ד) – **"שאלה: מה דעת הדר"ג שליט"א לענין לחמניות מזונות, האם צריך לברך עליהם המוציא או מזונות. תשובה: תלוי אם הדרך לקבוע ע"ז סעודה"**.

ודעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ה סי' ס"ג אות י"ח, קונ' בית הלחמי עמ' ט') סוף דבר בלחמניות בהכשר העדה החרדית שנאכל באוירון ורשום עליו שברכתו מזונות הוא מפני שסומכין שלא נילוש במים כלל רק במי פירות, וגם ניכר בטעמו שאינו כלחם ממש כי הוא רך מאד, וסומכין שכיון שנעשה להתענג ולשובע אינו כלחם. ואף כששבע ממנו עם שאר דברים אין דינו כקובע סעודה שמברך המוציא, דלקביעות סעודה צריך לאכול ממנו גופא ד' ביצים, וכן לדעת הגר"א מצטרף רק אם עיקר השביעה ממנו, ושפיר מברך מזונות. אבל המדקדק במעשיו ימנע מלאכלו (אפי' כשאינו אוכלו בתוך סעודה שקובע), דראוי לחשוש שדינו כפת (וכמש"כ ב'ברכות כהלכתן' ס"ג), ודברינו כאן הם רק כדי ללמד זכות על המקילין".

בהשגחת בד"ץ העדה החרדית

8. הוראות כשרות !

בירור: הרבה מקילים ואומרים 'העדה' נותנים הכשר, אפשר לברך מזונות 'על חשבונם'... ובכן, ניסינו לברר את דעתם.

מתוק: שמעתי מהגר"ר יחזקאל אלימלך כהן שליט"א שהנימוק הרשמי של 'ועד הכשרות' על נתינת ההכשר ללחמניות (של מאפיות אנג'ל בריזל וכדומה) עם מדבקה 'מזונות', זה בגלל נימוק מציאותי, שבאמת כן ניכר היטב טעם המתקת וכל אדם מרגיש שאינו כמו לחם, וניכר שזה לא לחמניה רגילה, ולא מצינו אדם שיערוך סעודת שלמה בשעתו לאחמ"ם, שיכבד אותם ב'לחמניות מזונות', כי סוף סוף אינו סעודה ממש (ואם בטעות אדם מקבל לאירוע חגיגי שנערך או לשבת שבע

ברכות, 'לחמניות מזונות' במקום לחמניות 'המוציא', הוא יהפוך את העולם להחליף אותם). כך גם מספר תלמיד חכם חשוב שליט"א, שלפני הרבה שנים הוא הגיע בטענה להג"ר יעקב בלוי זצ"ל, מדוע נותנים 'הכשר' על 'לחמניות מזונות', הרי יש בזה 'תוריתא דנהמא', ענה לו ר' יעקב, זה לא מספיק מתוק?

יש להדגיש שגם לסברא זו שזה מספיק מתוק, עדיין נצרך התנאי שיהא רוב 'מי פירות', כמבואר במשנ"ב (סימן קס"ח ס"ק לג) שרק בתבלין מספיק מינכר המתיקות היטב למרות שאינו רוב, אבל מי פירות כגון חלב ודבש וכדומה צריך שיהא רוב.

כשר: נימוק נוסף שמעתי מהג"ר חיים יהודה כהן שליט"א, שיש מקום לסמוך על דברי המהרש"ם (דעת תורה סימן קס"ח סעיף ז') שמתיר ברוב מי פירות אפילו שאין ניכר המתיקות, הן אמנם שזה לא כפשטות המשנ"ב שצריך שיהא ניכר המתיקות, מכל מקום המיקל יש לו על מי לסמוך. ומכיון שהמהרש"ם פסק שמברכים על זה מזונות, וכן יש מנהג ירושלים יותר מ-100 שנה להקל בדבר (כנהוג בחתונות בירושלים, שהיו מביאים 'ביגל מזונות' שהיו חוטפים אותו מעל ראש החתן והכלה, כשנכנסים ל'חדר יחוד'), אי אפשר לאסור, וכגוף כשרות צריכים לתת את האפשרות הזו, והרוצה להחמיר כדעת המשנ"ב יאכל את הלחמניה רק תוך הסעודה. וסמך לזה בתשובת הג"ר יצחק יעקב וויס זצ"ל (בספרו שו"ת מנחת יצחק חלק ט' סימן י"ז) שהשואל סמך נפשו על שיטת המהרש"ם, ולא העיר בתשובתו כלום על כך, ודן רק מפנים אחרים משמע שהסכים שאפשר לסמוך על שיטת המהרש"ם, ועיין בזה בשבט הלוי (שו"ת ח"ח סי' ל"ב).

9. מושב בית דין

והנה הג"ר משה שאול קליין שליט"א שלח את הקונטרס 'לחמניות מזונות' שהוציא לאור אל בד"ץ העדה החרדית, וביקש שיפסיקו את מתן ההכשר על 'לחמניות מזונות', כי יש כאן מכשול לציבור כאשר באמת ברכתו המוציא שהרי עשוי לקביעות סעודה, ואין בו מספיק מתיקות. לאור זה התקיים מושב ב"ד מיוחד בו דנו את כל צדדי הענין, והוכרע שיש להשאיר את ההכשר על מתכונתו, אולם יעבירו הוראה ברורה ומפורשת למשגיחים לבדוק כל פעם האם אכן המתיקות מורגשת, ויש לחזור על הבדיקה כעבור יומים מהאפיה שלפעמים הזמן מפיג את המתיקות. עוד הוחלט לכתוב ב'מדריך הכשרות' שברכתו מזונות הוא רק כאשר אוכל עד 180 גרם. ואם אוכל יותר עליו לברך המוציא וברכת המזון.

בנוסף טען הגר"מ שטרנבוך שליט"א ששמע שאנשים ממלאים בלחמניות ביצים וגבינה וירקות וכדומה והרי זה קביעות סעודה, והוכרע שלמרות זאת אין להוריד את ההכשר, כיון שאם אוכל רק לחמניה אחת בארעי פחות משיעור קביעות סעודה, ברכתו מזונות. והמוסיף לאכול יותר מהשיעור המותר, זה בעיה שלו. (עיין עוד בדעת רבני הבד"ץ בספר 'וזאת הברכה' עמוד י"ח אות ג').

היכר: דגש מיוחד מופיע ב'מדריך הכשרות' (לימות השנה תשע"ו עמוד 114); במאפים שהקונה עלול להסתפק על ברכתם, מחמת צורתם או מכל סיבה אחרת, ישנה הוראה ברורה למאפיות, שכל מה שברכתו מזונות יש לסמן עליו עם מדבקה 'מזונות', ואם אין מדבקה פירוש הדבר שברכתו 'המוציא', עכ"ל. קפידא זו שעל 'לחמניות מזונות' יהיה מדבקה מיוחדת, יסודה בתשובת הגר"מ שטרנבוך שליט"א שצריך שיהא שינוי שיוכיח שהוא מזונות. [כל אחד רואה להדיא, שיש גם היכר במראה של 'לחמניות מזונות' שהם בצבע 'לק מבריק', כך שבנוסף למדבקה מזונות, יש הבדל מ'לחמניות המוציא' בגודל, במרקם, ובצבע].

55% מיץ תפוחים טבעי: המשגיחים עוקבים, בוחנים, ומקפידים מאוד, שיהא בפועל רוב של 55% מי פירות טבעי ממש, ולא תרכיז או תמציות ותחליפים למיניהם, שמבחינה הלכתית דינם כמים, כמבואר בשו"ת מנחת יצחק (סימן יז) ובשבט הלוי (ח"ט סימן מד). נדרש שימת לב מיוחדת לכך, כי למרבה האבסורד מצד חוקי המדינה ניתן לרשום על תרכיז 100% טבעי. בדרך כלל מכניסים 'מיץ תפוחים' שהכי מתאים למרקם ולטעם, כיון שהוא 'מתוק עדין', ואינו משבש את הטעם במתיקות מופרזת (מ.ר.). המפקחים שמים לב לכלל המרכיבים; לדוגמה, בתוך המרגרינה יש 20% מים, וגם את זה מקזזים מחשבון המים.

שמעתי להעיר על כך, איך שייך לסמוך על דברי המהרש"ם כלפי 'מיץ תפוחים' הרי יש כאן תרתי דסתרי, כי המהרש"ם עצמו כותב בפירוש באותו קטע, שמיץ הנסחט דינו כזיעה בעלמא, שהרי ברכתו שהכל, ורק אם נתבשל בו חשיב 'מי פירות' (נ.א.). ושמעתי ליישב, שבעצם שני חידושי המהרש"ם אין תלויים זה בזה, ושייך לנקוט כדעתו בדין שמספיק רוב 'מי פירות' אף כשאין מורגש המתיקות, ואילו כלפי מה שמגדיר 'מיץ תפוחים' כזיעה, נוקטים כדעת החולקים דדינו כמו מי פירות. אכן תירוץ זה קשה מאוד, שהרי מעשים בכל יום שמברכים על מיץ תפוחים 'שהכל', ולא 'העץ', ואיך יתכן שכלפי ברכה שלפניה נוקטים דהוי זיעה בעלמא, ואילו כלפי הברכה על הלחמניות נוקטים דהוי פרי.

בעוד אופן שמעתי, שכלפי 'פת הבאה בכיסונים' אינו מגרע שהמיץ מוגדר כזיעה בעלמא, דסוף סוף הוא יוצא מן הפרי ומכניס בעיסה טעם של פרי, ואין צריך 'דין' של פרי אלא 'מציאות' של טעם הפרי, ורק לגבי דיני תרומות ומעשרות, טבל, בורא פרי העץ, בהם צריך גם דין של הפרי ולא מספיק במציאות של טעם הפרי (ש.ב.ש.).

10. נימוק מעניין

ב'מוסף שבת קודש - יתד נאמן' (גליון 16 עש"ק פרשת וארא תשס"ג עמוד 14) התפרסמה כתבה המציגה את עמדתם הברורה של חלק ניכר מגדולי ישראל, שצריך לברך 'המוציא' על מה שנקרא בלשון העם 'לחמניות מזונות', בשולי המאמר מופיע נימוק מעניין בזה הלשון: בסיום הדברים יש לציין, כי נודע לנו כי גם 'וועד הכשרות' מצהירים באופן ברור, כי אינם נותנים הכשר לברכת הלחמניה, אלא לכשרות המרכיבים והפרשת תרו"מ, עכ"ל.

גורמים ב'וועד הכשרות' מסבירים את ההיגיון בנימוק זה, שתעודת כשרות מתיחסת לדברים שאינם בשליטת הלקוח בלבד (כשרות המרכיבים, הפרשת חלה, תרומות ומעשרות, שאינו פת עכו"ם, אין חשש תולעים בכל שלבי הייצור, ובירור המציאות הטכנית שמקפידים להכניס רוב מי פירות), ואילו הברכה ינהג כל אחד כהוראת רבותיו. וזה ודאי שהמדבקה של 'מזונות' אינו בגדר 'לפני עור', שהרי לדעת המהרש"ם ודאי אפשר לברך מזונות, וגם לדעת המשנ"ב יש הרבה רבנים הסבורים שאפשר לברך על זה מזונות, ואין הכי נמי המחמיר שלא לאוכלם רק תוך הסעודה תבוא עליו ברכה, אולם עדיין המיקל לברך על זה מזונות יש לו על מי לסמוך.

אכילה מועטת: כל זה מתיחס לברכת הלחמניה, מה צריך לברך 'המוציא' או 'מזונות'. אולם ביחס לכמות האכילה, על זה ההנחיה הברורה של הבד"ץ שאם אוכל יותר מ-180 גרם הרי הוא בספק 'המוציא' וברכת המזון, כמפורש ב'**מדריך הכשרות**' (לימות השנה תשע"ו עמוד 119). בזה הלשון - לידיעת הציבור: בצקי הפיצות נילושים ברוב מי פירות, ולכן ברכתם מזונות (כדין פת הבאה בכיסונים). הקובע סעודתו עליהם צריך נט"י וברכת 'המוציא'. ספק קביעות הוא מ-180 גרם, כולל התוספות. עכ"ל.

וכן שמעתי ממפקח בכיר במערכת הכשרות של העדה החרדית, שההכשר של 'העדה' עם הכיתוב 'מזונות' מתיחס לאדם שלא קובע סעודה עליו, ואוכל כולל התוספות והמילוי עד שיעור של 180 גרם, אבל אם אוכל יותר מ-180 גרם כולל התוספות והמילוי עליו לברך מספק 'המוציא' וברכת המזון, שהרי ספק דאורייתא לחומרא, וחיוב ברכת המזון הוא ספק דאורייתא, אולם לכתחילה לא יאכל שיעור של 180 גרם, או שיאכל את זה תוך הסעודה. מסיבה זו מקפידים בבד"ץ, שכל לחמניה מזונות לא יעלה על ד' ביצים, כך שאדם שאוכל רק לחמניה אחת זה בסדר, ואם אוכל לשובע נפשו מספר לחמניות עם סלטים, זה בעיה שלו (מ.ר.).

דברים נוקבים שמעתי בזה מהג"ר חיים יהודה כהן שליט"א, שאם יהודי מחליט לאכול שיעור קביעות סעודה מ'לחמניות מזונות', כמו שמצוי בבר-מצוה וכדומה, ליהוי ידוע שהקולר תלוי בצוארו וזה בעיה של האדם האוכל, ולא קשור ל'וועד הכשרות', ועל דרך זה יכול גם לאכול 'קילו רוגלך' ושאר מאפים, ולהכניס עצמו לחיוב ברכת המזון, ומה לו כי ילין על 'וועד הכשרות'.

מטוסים: מסיבה זו במנות שנותנים במטוס, ההנחיה הרשמית של העדה החרדית היא, מכיון שיש שאלה של קביעות סעודה, לכן יש לאכול את הלחמניה לבד שהוא בשיעור פחות מ-180 גרם,

לברך על זה על המחיה. ואח"כ כעבור 10 דקות בערך לאכול את שאר המאכלים, שאז נחשב אכילה נפרדת, וכן במגש יש רק לחמניה אחת. והוסיף שלדעתו אין לברך על לחמניה זו 'המוציא' גם כשאוכל יותר מ-180 גרם, עקב שלא ברור שברכתו 'המוציא', לכן עדיף להפריד את אכילת הלחמניה מהמנה, או שיאכל את הלחמניה תוך הסעודה.

לסיום, יש לציין ששיעור זה של 180 גרם, הוא שיעור של ד' ביצים כמשמעות המשנ"ב שניתן להקל עד ד' ביצים, ואין חיוב להחמיר בשיעור של ג' ביצים. ואופן המדידה הוא לפי שיטת הג"ר חיים נאה (כידוע עמדת הבד"ץ מקדמת דנא בכל נושאי הכשרות הוא כמנהג ירושלים כשיטת הגרא"ח נאה), אולם לפי שיטת החזו"א כמבואר ב'שיעורין של תורה', השיעור בנפח הוא 200 סמ"ק = במשקל 230 גרם.

העירו: ביחס למנות המוגשים במטוסים, הרי בכל יום מחולקים אלפי מנות בהכשר הבד"ץ, בעשרות טיסות של חברת אל-על (el-al) היוצאות מהארץ, והציבור אינו מעודכן בתנאים אלו, שחובה להפריד בין הלחמניה לשאר המאכלים, וצריך שיהא במטוס שלט באותיות 'קידוש לבנה' להודיע לציבור מה הכמות המותרת לאכילה בבת אחת אם מברכים 'מזונות'. ועוד בשלמא כאשר אדם נכנס לקיוסק 'קאפי חמש' (5 coffee) וקונה כריך מזונות בחמש שקל ואוכלו בחטף, נוכל להגדירו כאכילת ארעי. אולם בטיסה לארה"ב הנמשכת 12 שעות, הנוסעים רעבים ללחם ומקבלים מגש נכבד המכיל מנה ראשונה, מנה עיקרית, וקינוח, נמצא שלחמניה זו מוגשת כתחליף ל'לחמניה המוציא' (ב.ו.), בפרט שישנם מאכלים שלא שייך לאכול אותם בנפרד (חומוס, גבינה, וכדומה).

'שיעור קביעות סעודה'

11. לחמניה 'מזונות' כתחליף לארוחה

כעת ניגש לנדון השני, האם אפשר להימנע מנטילת-ידיים ומברכת המזון כאשר במקום לחם אוכלים לחמניות מתוקות, שברכתן 'מזונות' כתחליף לסעודה? וזה מצוי מאוד באירועים ושמחות עם לחמניות. ויש להקדים את עיקר הנדון של שיעור קביעות סעודה, ואז נוכל לדעת האם יש לחוש שצריך לברך ברכת המזון.

'קידושא רבא' כהלכה: שאלה זו נוגעת מאוד בשבת בבוקר שיש קידושא רבא בבית הכנסת, ו'העולם' רעב אחר התפילה ומצוי שאוכלים הרבה, (קוגל איטריות, קוגל תפוזי, צ'ולנט, רוג'ל, עוגות, מציות, לחמניות מזונות, ועוד). וכבר כתב בערוך השולחן (סי' קסח סעי' י"ח) וז"ל ודע שכמה גדולים צעקו ככרוכיא על מה שנתפשט בדורינו בכל המדינה שבעת איזה שמחה עורכים שולחן עם כמה מיני דגים וכו' ואוכלים עם פת הבאה בכיסנין ואוכלים בלא נט"י ובלא 'המוציא' וברהמ"ז אלא בברכת 'מזונות' ועל המחיה ואוכלים הרבה מאוד מהגלוסקאות וכו' ואין שום ספק בזה דצריכין ליטול ידיהם ו'המוציא' וברכהמ"ז, עכ"ל.

ואמר החכם; באמת היה צריך לגזור על כל השמחות (דוגמת: קידושא רבא, בר מצוה, אירוסין), שלא יביאו 'מזונות' כלל, או 'המוציא' עם נטילת ידיים וברכת המזון כדין, או פיצוחים וכדומה כמו ב'שלום זכר'. כי ב'מזונות' המכשול מצוי כאשר בקל יכול להגיע לשיעור קביעות סעודה. [אכן ב'קידושא רבא' יש סיבה למה שמביאים מזונות, כדי שיהא 'קידוש במקום סעודה', ואז כל אדם מחליט לעצמו כמה לאכול].

12. השיטות בשיעור הקביעות

דעה א' לדעת הרא"ש ורבינו יונה, כל שרגילין לקבוע עליו סעודה, מברך 'המוציא' ובהמ"ז. וכתבו הפוסקים שהשיעור הוא כשיעור עירוב שהוא מחלוקת רש"י והרמב"ם, לדעת הרמב"ם שיעורו ג' ביצים, ואילו לדעת רש"י (פסחים דף מד. ד"ה פרס) שיעורו ד' ביצים, שכן יש הלכה למשה מסיני, דחצי ככר של שמונה ביצים הוא סעודה. ומשמע במשנ"ב (ס"ק כ"ד), דנקטינן כרש"י שהשיעור הוא ד' ביצים.

דעה ב' לדעת הראב"ד שהובא ברא"ש, תלוי באדם עצמו, שאם קובע עליו סעודה מברך 'המוציא'. אבל הרא"ש חולק עליו דתלוי ברוב בני אדם.

דעה ג' דעת השיבולי הלקט הובא בב"י, דהשיעור הוא מה שרגילין לאכול סעודת שחרית או ערבית, וזה יותר מד' ביצים.

דעה ד' דעת השו"ע הרב דשיעור קביעת סעודה מתחיל משיעור ו' ביצים, ועד חצי עשרון דהיינו יותר מכ"א ביצים. ועד שיעור זה יברך על פת אחר לפטור. אבל אם הוא שָׁבַע אז אפילו משיעור ד' ביצים יברך 'המוציא', ואם שָׁבַע בפחות מד' ביצים יברך על פת אחר, ואם אכל עם שאר דברים שמלפתים את הפת אז אפילו לא שָׁבַע יברך 'המוציא'.

למעשה: הנה הכרעת השו"ע (סימן קס"ח סעיף ו') דתלוי במה שהדרך שאחרים רגילין לקבוע עליו, אבל אם בעצמו קובע עליו בטלה דעתו. ולמעשה מכריע המשנ"ב כדעת הגר"א (והוסיף בשעה"צ כתב דכן משמע ממג"א והגר"ז) דקביעות סעודה היינו כדעת השיבולי הלקט כשיעור סעודת בוקר וערב, ומ"מ לכתחילה לא יאכל שיעור של ד' ביצים.

החומרא של המג"א: יסוד גדול חידש המג"א, העתיקו המשנ"ב (ס"ק כד) להלכה, שהפת מצטרף עם דברים אחרים לשיעור סעודה, ולכן אם אכל פת הבאה בכיסנין עם בשר או דברים אחרים שמלפתים את הפת, סגי שאוכל פת בשיעור שרגילין לאכול כשאוכלין עם שאר דברים. עוד חידש המג"א שאם אכל 'מזונות' ושָׁבַע ממנו, ואחרים קובעין עליו כשאוכלין עם שאר דברים, צריך לברך 'המוציא', שזה נחשב קביעות. ועיין בערוך השולחן (קסח יז) שתמה והסיק להלכה דלא כהמג"א, וכן החיד"א בברכי יוסף תמה על המג"א והניח בצ"ע. וכתב הכף החיים (קס"ח מז) שמנהג העולם להקל דלא כהמג"א. ועיין בשבט הלוי שבמקום שיש צירוף של עוד ספק, אפשר לנהוג כדעת החולקים על המג"א.

13. דעת גדולי ישראל

והנה זה ברור אם אכל לחמניות בשיעור קביעות סעודה ושָׁבַע, ודאי שמברך מדינא המוציא וברכת המזון. ויש אומרים שאם אכל שיעור קביעות, אפילו בלי שביעה מברך המוציא וברכת המזון (שו"ע סימן קסח). ולדעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל, והגר"ר ניסים קרליץ שליט"א, והגר"ר משה שאול קליין שליט"א גם בלי אכילה מרובה ובלי שביעה ברכתו המוציא. וגם לדעת בד"ץ העדה החרדית ברגע שאוכל יותר משיעור של 180 גרם מברך מספק המוציא וברכת המזון.

מכתב נוקב: בספר 'וזאת הברכה' (בסופו) מובא המכתב של כל גדולי ישראל, בו כתבו בדברים ברורים ש'לחמניות מזונות' זה מכשול לרבים, כאשר אוכלים את זה בתורת תחליף לסעודה. יודעי דבר מציינים שבאמריקה המציאות כאובה ביותר, כאשר ישנם חרדים רבים שאין נוטלים ידים משבת לשבת, וכל השבוע אוכלים רק 'לחם מזונות', כאשר גם המראה וגם הטעם הוא כמעט כמו לחם רגיל, ויש מסעדות כשרות למהדרין שאוכלים בהם לחם 'מזונות', כך יש שעושים גם 'פיתה פלאפל' מזונות, או 'לאפה שווארמה' מזונות (ב.צ.ס.). כך גם העיד הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל, שפעם אחת שהה בחו"ל וראה 'לחם פרוס מזונות' שנראה ממש כמו כל לחם, וכתוב על גבי השקית שהוא 'מזונות'! ועיין בספר אוצר הברכות (עמוד צז) שכתב שבמדינת 'מכסיקו' (mexico) נוהגים לאכול לחמים אלו בסעודות הרגילות כל ימי השבוע.

והכריע הגר"ר שמואל יוסף שטיצברג שליט"א (בספרו 'שערי הברכה' עמוד תרל"ד), שאם אוכל את הלחמניה מזונות כתחליף לארוחה מברך עליו המוציא וברכת המזון, אולם אם אוכלו בתורת טעימה וקינוח בלבד תלוי במחלוקת הפוסקים. וגדר נפלא שמעתי בזה, שכאשר אדם מחסיר ארוחה וסועד את לבו ב'לחמניות מזונות', יש מקרים שאוכל לשובע, ואומר שהמזונות הם בשבילו ארוחת צהרים ואז צריך לברך עליו המוציא וברכת המזון. אולם יש מקרים שמוגדר שזה רק נשנוש במקום ארוחה, ועדיין מרגיש קצת רעב, וזה ודאי אינו קביעות סעודה.

14. לימוד זכות

אולם מכל מקום נביא בזאת כמה לימודי זכות. [מודגש בזאת, הלימוד זכות זה רק ביחס לנדון השני, בשיעור הקביעות. אבל כלפי הנדון הראשון, לפי הדעות שברכתו המוציא כיון שעשוי לקביעות, בזה אין מועיל הלימוד זכות].

הערות מבני החבורה

מנהג הספרדים

שולחן ערוך: כל זה מדובר לפי מנהג האשכנזים הנוהגים כדעת הרמ"א (סימן קס"ח סעיף ז'), שתלוי האם יש רוב מי פירות. אכן מנהג הספרדים כדעת השולחן ערוך (סימן קס"ח סעיף ז'), שתלוי האם מורגש המתקנות.

לחמניות מזונות: כלפי לחמניות מזונות כתב הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (חזון עובדיה חלק ברכות עמוד נה:): שברכתו 'מזונות' אם טעם המתקנות ניכרת. כך גם קובע הג"ר אברהם ישעיהו דדש שליט"א, בשם הג"ר שלום כהן שליט"א שודאי שברכתו 'מזונות' אולם זה רק בתנאי שהמתקנות ניכרת היטב בפה.

ונימק הג"ר עובדיה זצ"ל כיון שהספרדים צריכים לנהוג כדעת מרן הב"י ולא כדעת הרמ"א, לכן לא מועיל מה שיש רוב מי פירות אם אין המתקנות מורגשת. ויש לדקדק מלשון הרמב"ם ש"טעם התערובת ניכר בעיסה". וכך פשטות לשון הב"י, הכס"מ (הל' ברכות פ"ג ה"ט), והשו"ע (סימן קסח). ועיין בספר הלכה ברורה (חלק ח', בסוף בקונטרס אוצרות יוסף סימן י'), שהאריך בכל זה. וכתב (בעמוד סב) כנגד מי שרצה לומר שזה 'המוציא' מכיון 'שדרך לקבוע' מכוח שהשו"ע לא חילק בזה. וכן שמע הג"ר אברהם ישעיהו דדש שליט"א מהג"ר שלום כהן שליט"א. והביא (עמוד שא) את שיטת המהרש"ם, שאם הרוב מי פירות אין צריך שירגישו טעם מי פירות, וכך פסק המנחת יצחק (וזהו כנראה הוראת הבד"ץ).

ושמעתי בשם הראשל"צ הג"ר יצחק יוסף שליט"א (בשיעורו לפני תקופה, במוצאי שבת בבית הכנסת 'יזדים' בשכונת הבוכרים ירושלים, המשודר בלווין לכל הארץ) שסיפר שהוא היה במטוס, וקיבל יחד עם כל הטסים מנה המצורף לזה 'לחמניה מזונות', וכאשר טעם ראה שטעמו ממש כמו 'לחמניה המוציא' ולכן הסיק שצריך לברך על זה 'המוציא' לחם מן הארץ וברכת המזון, וכן אמר בשיעורו הג"ר גדעון בן משה שליט"א שעל המנה המוגשת במטוס יש לברך המוציא וברכת המזון (ר.ב.ק.). והוסיף הג"ר יצחק יוסף שמכל מקום בדיעבד אם בירך על המחיה מועיל, שכן גם כשאוכל פת מועיל בדיעבד אם בירך על המחיה (א.כ.).

בנקודה זו, נחלק עליו בקונטרס 'בית הלחמי', שבמקרה כזה אם בירך על המחיה לא יצא ידי חובת ברכת המזון, וטעמו שרק כאשר יודע שחייב ברכת המזון, נוכל לומר שיש לו דעת סתמא לצאת וכדברי החיי אדם המפורסמים שיש דעת סתמא למצוה. אבל כאן שסבור בודאות שברכתו על המחיה, כל זמן שאין לו כונה מפורשת לצאת בזה ברכת המזון לא יצא.

חלה מתוקה: כלפי חלה מתוקה מאוד, למנהג האשכנזים ברור שמברכים על חלה מתוקה 'המוציא', כי אינה רוב מי פירות. אולם למנהג הספרדים, הכלל הזה לדין של לחמניות מזונות שהובא מקודם שמנהג הספרדים כפי שכתב הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (חזון עובדיה חלק ברכות עמוד נה:): לברך עליהם מזונות בתנאי שניכר בעיסה טעם המתקנות. וכן דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון ח"ב פ"ב הלכה ד'), שמברך עליו מזונות שהרי מנהג הספרדים כדעת מרן. כמבואר בכף החיים (אות נח). אולם זה דוקא כשמרגיש היטב את מתקנות הסוכר שעירב בעיסה, אבל מרגיש רק שינוי בעלמא מברך 'המוציא'.

כך גם קובע הג"ר אברהם ישעיהו דדש שליט"א, בשם הג"ר שלום כהן שליט"א שלספרדים תלוי רק בהרגש המתקנות, אפילו שמתוק על ידי סוכר, ואין צורך שיהא רוב מי פירות, ולכן מברכים על חלה מתוקה 'מזונות' אולם זה רק בתנאי שהמתקנות ניכרת היטב בפה. למרות כל זה כותב הגר"צ שאול (שם הערה ד') שנכון לירא שמים לימנע מכך, ויאכלם רק תוך הסעודה, כיון שרגילות לקבוע עליה סעודה.

סעודת שבת: ולגבי סעודת שבת, כתב הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (חזון עובדיה חלק ברכות עמוד נה:), שספרדי שמתארח אצל אשכנזי אין לו לברך המוציא על לחמניות מתוקות, ויביא מביתו לחמניות רגילות. וכן כתב בנו הג"ר דוד יוסף שליט"א (הלכה ברורה, אוצרות יוסף סימן י'). אולם עיין בפסקי תשובות (סימן קסח הערה 76) שכתב, לגבי שבת קודש אם קובע סעודתו על חלה כזו ודאי יש לברך 'המוציא', גם למנהג הספרדים ואף אם יקשה לו לאכול שיעור ד' ביצים מ"מ חזי לאיצטרופי דברי השערי תשובה (קסח ס"ק ט') בשם כת"י קדמון המובא בברכי יוסף דשבת קובעת. עכ"ל. ובאמת, עיין שם בשערי תשובה שהסיק כשיטת הגינת ורדים שאין הבדל בין שבת לחול ושכן עמא דבר.

אכן נחלקו בזה הגרי"י קניבסקי זצ"ל (ארחות רבינו חלק א' עמוד פ'), והגרש"ז אורבאך זצ"ל (משנ"ב ביצחק יקרא) שגם לנוהגים כשיטת הבית יוסף ברור שחלה מתוקה ברכתה 'המוציא', ואפילו אוכל ממנה מעט ובלא קביעות סעודה, כי אינה מתוקה כל כך לברך עליה 'מזונות'. ❖

בספר 'וזאת הברכה' הביא מחלוקת הפוסקים בדברי המג"א שחידש שמצרפים את שאר המאכלים, י"א דוקא מה שנאכל ממש עם הפת מצטרף ולא שאר המאכלים. וי"א כל דבר שנאכל לשובע, לאפוקי פירות וכדומה, (ולא מצטרף אבטיח מילון וכדומה, אבל קוגל אורז צולנט וכל שכן סלטים, כן מצטרפים). לפי זה שמעתי מהגר"י סילבר שליט"א, בתורת לימוד זכות על מה שיש בשמחות 'לחמניות מזונות' שאם אוכל מהפת של הלחמניה פחות משיעור ד' ביצים ואוכל מאכלים שאינם מלפתים את הפת אז יש מקום להקל בדוחק על אותם דעות שמצטרף רק דברים המלפתים את הפת, אכן אם אוכל מאכלים שדרכם למילוי ולשביעה כגון קוגל ודאי שמצטרף גם לדעה זו.

יש מלמדים זכות שאם אוכל מהלחמניה 'מזונות' פחות משיעור של ד' ביצים בזה ניתן להקל לסמוך על הדעות החולקות על המג"א ששאר מאכלים אין מצטרפים (מ.ק.).

ושמעתי מהגר"מ סירוטה שליט"א, שמכיון שהדעה העיקרית הנקוטה להלכה היא שיעור אכילת בוקר וערב ולא כשיעור ד' ביצים, ממילא המיקל יש לו על מי לסמוך. ועיין בספרו של הג"ר אליעזר פולק שליט"א שהאריך להצדיק מנהג העולם שלא חשיב אכילת לחמניות מזונות קביעות סעודה ואפילו כשאוכל מזה הרבה מאוד כי סוף סוף אינו כדרך סעודה, ועיין שם בהסכמה הנלהבת שכתב לו הגר"מ סירוטה שליט"א והוסיף 'וכך גם דעתי'.

גם הג"ר אשר ויס שליט"א (שו"ת מנחת אשר חלק שני סימן כ"ג) האריך ליישב מנהג העולם והסיק לדינא בזה הלשון, סוף דבר הנראה לענ"ד דיש למעט באכילת לחמניות מזונות, ולהקפיד לכתחלה שכל הארוחה כולה תהיה פחות מכ"א ביצים וחצי דהיינו בצירוף פת הבאה בכיסנין עם שאר האכילה, וראוי למחמירים להקפיד שכל הסעודה כולל התוספות תהיה פחות ממה שרגילים לקבוע עליו ושיאכלו אף פחות מד' ביצים מן הפת הבאה בכיסנין עצמה. אך גם האוכל יותר מד' ביצים, אין גוערין בו ויש לו על מה לסמוך כמבואר, והרוצה לברך המוציא וברכת המזון צריך לאכול יותר מכ"א ביצים וחצי מן הפת הבאה בכיסנין עצמה, בלי צירוף מאכלים נוספים.

אחד הסברות שמצרפים להתיר, הוא מכח דברי השו"ע הרב ששיעור קביעות סעודה הוא חצי עשרון, כי הרי כתוב במן (שמות טז טז) איש לפי אִכְלו עֹמֵר לְגִלְגֵּלָת ואכלו חציו בבוקר וחציו בין הערביים, וזה יוצא יותר מכ"א ביצים, שהרי מ"ג ביצים וחומש, לחלק לשנים יוצא יותר מכ"א ביצים (21.75 = 2 : 43.5).

אכן באמת השו"ע הרב (בסידורו סדר ברכת הנהנין פרק ב' הלכה ג') מגביל את דבריו וחושש לחומרא לשיטת הראב"ד שאם הוא שבע חשיב סעודה, ולכן משיעור ד' ביצים יברך 'המוציא', ואם שבע בפחות מד' ביצים יברך על פת אחר, ואם אכל עם שאר דברים שמלפתים את הפת אז אפילו לא שבע יברך 'המוציא'.

חלק מהדברים הם משיעורי הגר"י הירשער שליט"א. ❖

'עומק הפשט'

נשמח לקבל תיקון והערות, נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823
נא לתרום בעין יפה, להמשך הופעת העלון!.....
כל סכום יתקבל בברכה, תזכו למצוות.